

## YENİ BİLGİ VE BELGELER IŞIĞINDA ALANYALI ZİYA EFENDİ VE OĞLU ABDULLAH VAHDİ EFENDİ

### ZİYAEDDİN EFENDİ (1859-1938)

**A**lanyalı Hafız Hüseyin Efendi'nin oğlu olan Ziya Efendi, nüfus kayıtlarına göre, 1. 7. 1859 tarihinde Konya'da doğdu. Annesi ise Şerife Hanım'dır. Tahsilini Konya'da tamamladı. Gerekli imtihanları vererek müderris oldu. Cıvıoğlu Mahallesi'nde Akçakonak'a veya yanında büyükçe bir ev alarak oraya yerleşti. Daha sonra burayı satarak Akçeşme / Ziyaeddin / Topraklık Medresesi olarak adlandırılan medreseyi halkın da yardımıyla kurdu. 30 Ocak 1887 tarihinde kaydedilen vakfiyesini düzenledi.

Vakfiyeye göre kendisi medresenin müderrisi olacak, müteveli olarak tayin ettiği kardeşi Mustafa Efendi kendisinden sonra devam edecektir. Düzenlenen vakıf 20 kuruş gelirli, 2000 kuruşluk bir para ve evlâdiyet vakfidir.

Ziya Efendi'nin, 1901 ve 1903 yıllarında on bir talebesi vardır. 1914 yılında talebe sayısı üç katına çıkar. Bundan sonra medresenin ne zamana kadar faaliyetini sürdürdüğü bilinmemektedir. Ziya Efendi, medresenin bilinen ilk ve son müderrisidir.



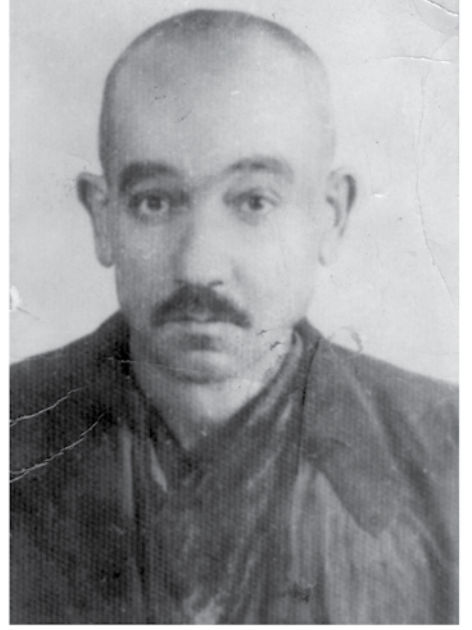
*Alanyalı Ziya Efendi (M. Ali Uz Arşivi)*

Sonradan oğlu Abdullah Vahdi Hoca ve çocuklarının oturduğu Koyunoğlu Müzesi Sokağı'ndaki evi Ziya Efendi sonradan almış olmalıdır.

Nüfus kayıtlarında adı sadece Ziyaeddin'dir. Kaynaklarda doğum yeri ve yılı, 1841/ Alanya olarak gösterilirken, nüfus kayıtlarında doğum yeri Konya olup, doğum tarihi, 1.7. 1859 olarak gösterilmiştir. Bu duruma göre halk arasındaki adıyla Ziya Efendi, Alanya'da değil, Konya'da dünyaya gelmiştir. Bu kayıttan babası Hafız Hüseyin Efendi'nin daha önce Konya'ya gelip yerleştiği anlaşılmaktadır. Nitekim Hüseyin Efendi'nin kabri de Üçler Kabristanı'ndadır. Yine kaynaklarda, Ziyaeddin Efendi'nin vefat yılı da 1929 olarak verilirken, nüfus kayıtlarında vefatı, 02.02.1939 tarihidir. Kaynaklara göre onun 88 yaşında hacca gitmiş olması gerekir ki, o günün şartlarında bu pek mantıklı gelmemektedir. Ziyaeddin Efendi, nüfus kayıtlarına göre hacca gittiğinde 79 yaşında olması gerekir. Ziyaeddin Efendi, hac yolculuğu sırasında belirtilen tarihte Mersin'de vefat etmiştir. Bu kadar büyük yanlışlık karşısında insan acaba yanlışlık nüfus kayıtlarında mı, demeden edemiyor. Eğer vefatıyla ilgili tarihlerden 1929 yılı doğru ise o zaman Ziyaeddin Efendi vefat ettiğinde ve hacca gittiğinde 69 yaşındadır.

Ziyaeddin Efendi ikisi Konya, birisi Burdur ve birisi de Beyşehir doğumlu dört hanımla evlenmiş ve bu hanımlarından Arif, Ahmet, Abdullah Vahdi ve Hüseyin Salim adında dört oğlu olmuştur. Eşlerinden birisi Kadınhanı'nın zengin eşrafından birinin kızıdır. Gelin gelirken hizmetkârları ile birlikte gelir.

Oğlu Ahmet Efendi, Köprübaşı Camii yanındaki mektebin hat hocasıdır. Cumhuriyet Döneminde tapu idaresinde çalışmış ve buradan



**Abdullah Vahdi Efendi**  
(Torunu Abdullah Vahdi Arşivi)

emekli olmuştur.

### **ABDULLAH VAHDİ (ALANYA) EFENDİ (1890-1948)**

1890 yılında Konya Kerimdede Çeşme Mahallesi'nde doğdu. Babası Ziyaeddin Efendi, annesi Hafize Hanım'dır. İlk tahsilini müteakip kendi medreseleri olan Topraklık Medresesi'nde babası Ziya Efendi ve amcası Mustafa Efendi'de okuyup icazet almış olması gerekir.

Abdullah Vahdi Efendi'nin, tahsilini tamamladıktan sonra, anlatılanlara göre bir süre mahalle mekteplerinde hocalık yaptığı tahmin edilmektedir.

Vahdi Hoca anneannelerin komşusu idi. Nüktedan hoşsohbet, temiz yürekli biraz da safca bir insandı.

İlk eşi Hasibe Hanım'dan Mustafa ve Mehmet Hazım adında iki oğlu, ikinci eşi Hatice Hanım'dan da Ziya, Ziyaeddin ve Mehmet adında üç oğlu, Dürdane adında da bir kızı

olur. Soyadları Alanyalı'dır.

Abdullah Vahdi Efendi, o günün şartlarında çocuklarını büyük zaruretler içerisinde yetiştirir.

30.01.1948 tarihinde vefat eden Vahdi Efendi, Üçler Kabristanı'nda metfundur.

Konya'da Vahdi Hoca ile ilgili pek çok menkıbe anlatılır.

Bir gün hocayı gerdek katma merasiminde dua etmek için çağırırlar. Dönemin evleri bahçeli veya küçük avlulu evlerdir. Bahçede meşaleler yakılır. Hoca gözünü yumar başlar duaya... Gözünü açtığı zaman etrafında ne insan kalmış ne de meşale. Cemaat damadı gerdeğe kattıktan sonra çekip gitmiş. Bu hatırasını hoca tatlı tatlı anlatırdı.

Başka bir hatırası da şöyle:

Eskiden bugünkü Akçeşme İlköğretim Okulu'nun bulunduğu yer de kabristandı. Halk Topraklık'a iki kabristanın arasından darca bir yoldan gelir giderdi. Hoca bir gün geç vakit çarşıdan evine dönerken, eski talebelerinden oldukça kafayı bulmuş bir talebesi önüne geçer ve:

"-Hocam, elleri âlim ettin de beni niye zalim ettin" diyerek elindeki bıçağı göğsüne dayar. Hoca gerçekten sarhoş talebesinin kendisini öldüreceğini sanarak yalvarmaya başlar.

"- Oğlum, Mehmet'im, ilim helva değil ki, ağzına dıkayım, yağ değil ki, boğazına döküyüm" diye yalvarmaya başlar. Bu arada da korkudan altına koyuverir.

Hoca'nın talebesinin babası Konya'nın meşhur kasaplarından birisidir. Oğlunun marifetini duyunca kulağını çeker ve çıraklarından birisiyle hocanın evine birtakım çamaşır ve bir gövde de et göndererek gönlünü alır.

Geçenlerde doksan yaşına ulaşmış bir zatla karşılaştım. Abdullah Vahdi Hoca'yı çok iyi tanıyordu. O da benzer şeyler anlattı.

### Hayırlı Torun

Abdullah Vahdi Hoca'nın ikinci eşi Hatice Hanım'dan olan oğullarından birisinin de Mehmet Alanyalı olduğunu yukarıda zikretmiştik. Mehmet Alanyalı'nın dört oğlundan birisi de dedesinin adını taşıyan Abdullah Vahdi Bey'dir. Tarih bölümünden mezundur. Konya'da öğretmen olarak çalışmaktadır. Bu hayırlı torun soyuna sahip çıkmış, soyu ile ilgili pek çok yanlışın düzeltilmesine vesile olmuştur. Diğer tanınmış ailelerin torunlarının da soylarına sahip çıkıp böyle yanlışların düzeltilmesine veya onların unutulmamalarına vesile olmaları beklenir.

*Aczimin Giryesi*

**Hak terazisi...**

Dünya öküzün boynuzu üstünde derler,  
Bence dünya "hak" terazisi üstündedir.  
Sakın onu sarsma; cennet veya cehennem  
İnsanlar kendi arazisi üstündedir...

*Ahmet Sevgi*



Prof. Dr.  
Saim SAKAOĞLU

HATIRALAR PENCERESİNDEN: 4

## BEN BİR ZAMANLAR SPORCUYKEN...

**H**er yılın yaz başlarında dünya sporunu iki önemli konu doldurur: Atletizm ve tenis. Ne yazık ki bu iki spor dalı da bizde yeterince gelişmemiştir. Türkleştirdiğimiz Afrika-lı sporcularla derece filan alır olduk da niçin doğuştan Türk olan sporcularımızla bu işi pek ileri götürmedik. Birkaç kızımızla bir iki oğlumuzun güzel dereceleriyle hep öğüneceğiz; elbette bu bizim hakkımız.

Vaktiyle biz de spora meraklı idik; ama bu işi hiçbir zaman bir fanatiklik derecesine vardırmadık. İsterseniz modaya uyarak takım da tuttuk diyelim. Son 10-15 yıldan beri tuttuğum büyük bir takım yok... Olmaması da iyiymiş bu şike ortamında. Ancak aileden İdman Yurdu'nu tutardık, sonradan Konyaspor olduk. Hâlâ da öyleyiz.

Benim gençlik yıllarımda atletizmle uğraştığımı bilenlerin sayısı zaten üçü beşi geçmezdi, onlar da şimdi nerelerde, ne yaparlar, hiç bilgim yok. Bir Aytekin Mesci'miz vardı, liseden sınıf arkadaşım; zaman zaman onunla karşılaşırız. Onu biraz sonra tekrar anacağım.

İdman Yurdu Atletizm Takımının lisanslı sporcusu idim. Bu tarihî kulübümüz adına yarışmalara bile çıkmıştım. Eski defterleri, kâğıtları, notları karıştırırken elime geçen bir yarım sayfa beni 50 yıl öncesine taşıdı. Neydi bu yarım

sayfanın kerameti? Açıklayayım.

Yine kimseler bilmez, bilenler de unutmuştur; ben 1959-1961 yılları arasında çeşitli gazetelerde yazılar yazdım, küçük çaplı, kimlik kartı olmayan muhabirlik yaptım. Özellikle 1960'lı yılların başında Konya'da düzenlenen Türkiye Atletizm Şampiyonasına, stadyuma bilet alarak giren bir muhabirdim (!) Yarışmaların öncesinde yaptığım röportajlar, sonrasında yazdığım yorumlar hem spor aşkımızın, hem de gazetecilik sevdamızın ürünleri idi.

O yıllarda, 2011'de hâlâ Türk gençlerine / sporcularına hizmet veren Atatürk Stadyumunda antrenmanlara çıkardım. Belli günlerde, ikindiye doğru oraya ulaşır, soyunma odasında eşofmanlarımızı giyer, piste çıkardık. Birkaç turdan sonra çalıştırıcımız Sami Çıka'nın gözetiminde birtakım hareketler yaptık. Sonra hafif koşular, herkesin kendi dalıyla ilgili özel çalışmalar derken zaman akıp giderdi. Soyunma odamızın yanındaki duşlarda rahatladıktan sonra ben Çaybaşı'nın yolunu tutardım. Unutmadan söyleyeyim; Erdoğan ve Ömer Alptekin kardeşler de Yusuf Yörelî'nin gözetiminde pehlivanlığa çalışırlardı. Erdoğan, albaylıktan emekli oldu, Ömer ise geçtiğimiz yıllarda, İstanbul Üniversitesi Fen Fakültesinin Jeofizik Bölümünden Profesör olarak emekli



oldu.

Atletizm mevsimi bellidir; zamanı yaklaşınca çalışmalar hızlanır. Daha çok çalışılır, daha çok ter atılır.

Ne acıdır ki bendeniz acemi gazeteci ve çaylak atlet, bu iki işi bir arada yürütememiştim. Nasıl mı? Yarışmaların ilk gün sonuçlarını not etmişim, ama tarih yok? Çıkmaz ayın hangi cumartesi günü? Galiba yarışmalara İdman Yurdu ile Gençler Birliği katılmış ki İdman Yurdu ve Gençler Birliği'nden başka kısaltma kullanmamışım. Teknoloji izin verirse bu notlarının ön yüzünü sizlere sunacağım.

Ben, 110 metre engelli koşar, uzun atlardım. Katıldığım ilk yarışmada her iki dalda da ikinciliği almışım. Derecelere gelince... Onlar da pek dikkatle not edilmemiş. İşte sizlere benim katıldığım dallarla ilgili ilk iki sporcunun dereceleri...

Atletizmle ilgilenenler bilirler, pist koşularında ilk dal 110 engelli olur. Çünkü engeller daha önceden hazırlanır, koşudan sonra da kaldırılırdı.

#### 110 metre engelli:

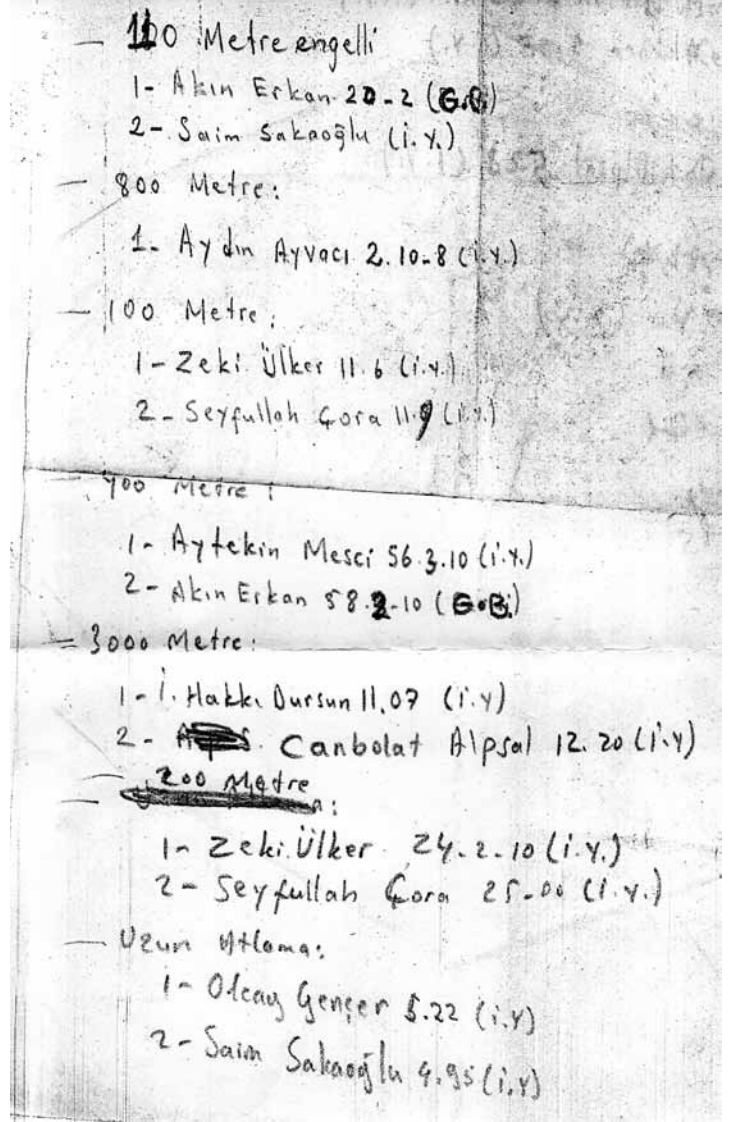
1. Akın Erkan 20.2 (G.B.)
2. Saim Sakaoğlu (İ.Y.)

Not: Dereceyi yazmamışım, belki de alamamışım.

#### Uzun Atlama:

- Olca Gençer 5.22 (İ.Y.)
- Saim Sakaoğlu 4.05 (İ. Y.)

Aytekin Mesci, atletizm aşkını İstanbul'a da taşıdı. O, Orman Fakültesinde okurken Beşiktaş'ta da atlet olarak yarışmalara katılmıştı. Daha çok 1500 metre koşardı. O yıllarda Levent'te yapılan kır koşularına da katılırdı. Ben de, atletizm ve arkadaşlık aşkına iki üç vasıta



değiştirerek Levent'e ulaşırdım. Bu koşunun bir adı da Kros idi. Çamurun da bolca rol aldığı pistlerde sporcular bata çıka koşarlardı. İşte bu Mesci'miz benim iki ikincilik aldığım gün iki birincilik almıştı.

#### 400 metre:

1. Aytekin Mesci 50.3 (İ.Y.)
2. Akın Erkan 58.2 (İ. Y.)

Mesci'nin derece aldığı diğer dal ise 4x100 metre bayrak yarışı... A. Mesci, S. Çora, O. Gençer ve Z. Ülker yarışı 49.2.10'la tamamlamış.

Burada adı geçen Zeki Ülker, hatırladığım kadarıyla bir süre daha bu işi sürdürmüştü. O, aynı gün, iki dalda da birincilik almıştı:

**100 metre:**

1. Zeki Ülker 11.6 (İ.Y.)
2. Seyfullah Çora 11.9 (İ.Y.)

200 metrede de aynı sporcular 24.2.10 ve 25.00 ile ilk iki dereceyi paylaşmışlardı.

Ben bu atlama ve koşma işine bir süre daha devam etmişim; sonunu getirememişim. Sebep nedir, hatırlamıyorum.

İlk koşunun akşamı, bugün Aziziye Camii'nden Katlı Otopark'a giden yolun sağındaki bir lokantada topluca yemek yemiştik. Takım hâlinde birinci olmanın sevinç ve heyecanıyla zevkli bir yemektir o akşamki...

Lokantanın adını yarım yamalak hatırlıyorum. Ya Ehlitabiati idi, ya da Hüsnütabiati... Yani tabiat'ı vardı da ön adı neydi, belirleyemedim. Bu lokanta açıldığı zaman Tellal Pazarı esnafı öğle yemeklerini ağırlıklı olarak buradan getirtmeye başlamışlardı. Ya önceleri? Tabii ki Aşçılar İçi'ndeki birkaç lokantanın birinden...

Yaz akşamları TV kanalları başta Oslo (Norveç) olmak üzere çeşitli Avrupa şehirlerinden canlı yayın yaptıkları zaman 50 yıl ötesine döner, gençliğimin en hızlı(!) günlerine döner, her yaşlı insanın yaptığı gibi 'Hey gidi günler' veya 'Neydi o günler' demekten kendimi alamam. Dile kolay tam yarım yüzyıl...

Söz atletizm sevgimizden açılmışken bir konuyu daha dile getireyeyim. 16 sayfalık yani kırtasiyecik söyleyişle birer formalık iki küçük defterim vardı. Bunlardan biri

Türk atletlerinin rekorlarına ayrılmıştı. Rekor kırıldı mı hemen sporcunun adı, yeni derecesi, rekoru kırdığı tarih ve şehir yazılıverirdi. O yıllarda, yani 110 engelli koşup uzun atlamadan önce amcamlarla bir merisle ayrılan o geniş bahçelerde cirit atardım. O yılların tek ünlü ciritçisi de geçtiğimiz yıllarda soyadından dolayı gündeme getirdiğim Halil Zıraman idi. Defterimdeki tek derece 65.41 metre... 24 Eylül 1950 İzmir ise tarihi ve yeri gösteriyordu.

Öbür defterin ise dünya rekorlarına ait olduğunu herhâlde tahmin etmişsinizdir.

İşte böyledir benim atletizm aşkım... 'Bir rüzgârdır gelir geçer sanmışım' diyen güftekârınki gibi bizimki bir gedavet idi, gelip geçti. Şimdi ise, özellikle Dünya ve Avrupa Şampiyonalarını, Olimpiyatlarını zevkle izler, kendimce yorumlar geliştiririm. Arkasından da 'keşke devam etseydim...' türü yakınmalara yol açmam. Çünkü oraya ayıracığım zamanımı kitap okumaya ayırmış ve ileride edebiyat vadisinde koşacağımın işaretlerini vermiştim. Bir yazım da da o 'kitap okuma' yıllarımı da anlatmak isterim. Çünkü okuduğum kitapların da ayrı bir defteri olduğunu da hatırlatmak isterim.

Bugünün gençlerinin hayal bile edemeyeceği yüzlerce kitap... Her türden her ülkeden... Ne yazık ki şimdi bilimsel kitapları ve makaleleri okumaktan romana vakit bile ayıramıyorum. Sahi, Orhan Pamuk muydu bizim Nobelistimiz? Elif diye bir kızımız var, o da mı roman yazıyordu yoksa, tıpkı Ahmet Ümit gibi! Şey, Prof. Dr. Hasan Eren'in *Sırça Köşkte'sinin* neresinde kalmıştım?

## EBE EBE EŞİN KİM? (HATIRA/FOLKLOR)



Hatice TEKİN

**G**ün boyu sokağı dinledim. Her çeşit gürültünün arasında bir tane bile çocuk sesi yoktu. Biliyorum, çeşit çeşit oyuncakların arasında yapayalnız oturuyor, dahası sıkıntıdan patlıyorlar. Onlar için hazırlanan her şeyin birer yama olarak kalmaya mahkûm olduğunu düşünüyorum; çünkü ne öğretilmeye çalışılan şarkılarda çocukların duyguları var ne de afli kahramanlarla bir gönül bağı.

Çocuğun dünyası da bizden çok farklı değil. Mutlu olmak için onlar da üretmeli. Eline aldığı her oyuncakta, söylediği her sözünde alın teri olmalı. Her kelimenin, her kuralın üzerinde gerek gördüğü değişiklikleri yapabilecek dirayete sahip olmalı. Şimdi küçümşenen sokaklarda öğrendik biz saygıyı, sevgiyi, acımayı, beklemeyi, tahammülü, hoşgörüyü, paylaşmayı...

Çocuk olmanın tadına varan belki de son nesil biziz. Her akşam bir an önce sabah olması dileğiyle yatağa girer, taze günün ilk ışıklarıyla uyanırdık. Yaşımız kaç olursa olsun hepimizin bir sorumluluğu, dolayısıyla bu âlemde bir yerimiz vardı. Kimimiz tavuklarla ilgilenirdik kimimiz getir götür işiyle. Alnımızın terini, top yumurta ile gök soğanı ekmeğimize katık ederken kurutur, bir şeyler öğretmek için sabırla bizi bekleyen sokaklara koşardık.

Bizim olan, bizden olan pek çok oyun ve tekerlememiz vardı. Her birinin hamuruna duygularımı katıp ihtiyaçlarımız doğrultusunda şekillendirmiştik. Oyunlara başlayabil-

mek için öncelikle bir ebe gerekmekteydi. Bunu yaparken de kalp kırmamaya, hak yememeye dikkat ederdik.

Ebe seçimi için kullandığımız sayısız tekerlememiz vardı. Saymaya başlayan kişi, bir yandan işaret parmağını dudaklarının arasındayken sallıyor, bir yandan da harfi çeke sündürdüre "Oooo" derdi. Hangi tekerleme olursa olsun başlangıçtaki bu garip hareketi hiç ihmal etmezdik.

Birkaç anlamsız sözün gözümüzde değer kazanması için ihtiyacımız olan tek şey kulağa hoş gelmesiydi. Mesela nereden çıktığını bilmediğimiz, bir anlam da taşımayan "O mo kara do / Simi simi simi do / Şaka maka eli zan do" tekerlemesi gibi daha pek çoğunu zevkle kullanırdık.

Üç beş yaşındayken "İnci minci kim birinci" gibi birkaç kelimelik olanlar kullanılırdı. Sonraları yaş



ilerledikçe: “Dedeler dervişler / Hak yoluna durmuşlar / Hak yolunda bir kuyu / İçinde Zemzem suyu / Eğildim su içmeye / Kanatlandım uçmaya / Kanat kapısı açıldı / Miski amber saçıldı / Miski amberi kimlerle yemeli / Kızlar ile yemeli / Kızlar bana ne gerek / Altın dişli kuş gerek / Akşam gelen kim idi...” gibi daha uzun ve karmaşık olanlar duyulurdu.

Sayırsız tekerlemelerden birisiyle ebeyi seçip oyuna başladık diyelim. Sonucun herkesi memnun etmesi mümkün mü? Her oyunda birisi mutlaka bu hoşnutsuzluğunu dile getirip mızıkçılık yapardı. Biz de bu hareketi şiddetle cezalandırır ve hep bir ağızdan “Zırlak zırlak zıvara / Çal g... duvara” diye bağırdık.

Sık sık saklambaç oynardık. Saklanan oyunculara bakmasın diye ebeye gözdağı verilmesi âdettendi. Biz bunu bile bir tekerlemeyle yapardık. Oyunculardan birisi bağıra bağıra “Bakan bakan bir olsun mu?” diye sorardı. Diğer oyuncular bir ağızdan “Olsuuun” diye cevap verirdi. “İki gözü kör olsun mu?” diye sorardı. Diğer oyuncular hep birlikte “Olsuuun” diye cevap verirdi. Sonra küçük yumruklarımızla ebenin sırtına vururken “Bir gün yatakta bir gün mezarda” diye bağırır, ardından saklanmak için çil yavrusu gibi dağılırdık.

Küçük dünyamız sadece oyundan ibaret değildi tabii. Büyüklerin sözlerinden anladığımız kadarıyla İkinci Dünya Savaşı diye bir şey yaşanmıştı. Biz de kendi çapımızda etrafta olup bitenlerle ilgileniyor ve ister istemez duyduklarımızdan etkileniyorduk. Tekerlemelerimizde bunlar açıkça görünüyordu. Öncelikle kendi milletimizi övüyor sonra ülkeleri o zamanın dostluğu ve düşmanlıklarına göre değerlendiriyorduk. “Bir, iki, üçler, Yaşasın Türkler / Dört, beş, altı, Polonya battı / Yedi, sekiz, dokuz, Alman domuz / On,

on bir, on iki, İtalyan tilki / On üç, on dört, on beş, Amerika kardeş...” Yıllar sonra kardeş sözü olayların değişmesiyle birlikte kalles olarak değişmişti.

Ramazan ayı da çocukluğumuzda bir başka yaşanırdı. Oruç olsak da olmasak da kapı veya pencere önlerinde heyecanla iftar vaktini bekler, “Ha topum ha güm diyiver / İccacık mamaları ham diyiver” tekerlemesiyle de zamanı hızlandırmaya çalışırdık. O zamanlar iftar vakti atılan top göstermelik değildi. Şehirler şimdiki kadar gürültülü olmadığı için her köşesinden duyulurdu sesi. Birkaç kuşaktan beri bu işle uğraşan aileler vardı. Hiç kullanmadığımız için adını bile hatırlayamadığım Topatan amcayı seyretmeye gitmiştik bir seferinde. Gördüğümüz şey filmlerden tanıdığımız toplardan çok farklıydı. İki büyük teker üzerinde arkadan doldurulup kapağı kapatılan, fitili ateşlendiğinde yerinde zıplayıp metrelerce geri tepen topla, bu bir kulaç uzunluğundaki silindiri kıyaslayınca hayal kırıklığına uğradığımı hatırlıyorum. Bu bir şeycik yapamaz, diye düşünmüş, hatta vakit yaklaştığında uzaklaşmamızı istediklerinde kızmıştım. Daha iyi görebilmek için önüme kimsenin geçmesine izin vermiyordum ama fitil ateşlendiğinde çıkan sesi unutamıyorum. Saatlerce kulağım çınlamıştı. Bir de onca çabama rağmen korkup gözlerimi kapattığım için arkada kalan beyaz dumanından başka bir şey göremediğime çok üzülmişim.

Kışla civarında askerî törenler yapılırdı sık sık. Çocuk olup da bunlardan etkilenmemek mümkün mü? Omzumza dayadığımız sopalarla biz de resmigeçit düzenler, bir yandan da “Rap rap rap askerler / Garavana garavana isterler” diyerek kendi marşımızı söylerdik.

Baharın en ilginç müjdecisiydi leylekler. O zamanlar küçük dünyamızda ne Afrika vardı ne de başka sı-



cak bir yer. Varsa yoksa Arabistan. Oraya gidenler de hacı olarak dönerdi ya. Biz de bahar gelince göç ettikleri yerden dönen leyleklere, sanki duyacaklarmış gibi hep bir ağızdan: “Hacı baba tin tin / Sakalına bindim / Beş para buldum / Çarşıya gittim, çarşı da yok / Bazara gittim, bazarda yok / Süt bişirdim, gaşşık yok / Misafir geldi, döşek yok / Çocuklar ağlar, beşik yok...” tekerlemesini bağırır bağırır söylerdik ama ya bir ağaç tepesine ya da bir baca üstüne kendileri gibi kocaman yuvalar yapan leyleklere sesimizi duyuramazdık.

Leyleğin ilginç ve hoş sesini konu alan bir de hikâyemiz vardı. Her sene yeni duymuş gibi tekrar tekrar anlatır, bıkmadan dinlerdik. Hatırladığım kadarıyla şöyleydi: Hz. Süleyman, her gün farklı bir cins hayvanın özelliğini dağıtıyormuş. O gün sıra kuşların sesine gelmiş. He-

yecan içindeki leyleği bir türlü uyku tutmamış. Bütün gece debelenip durmuş yuvasında, ancak sabaha karşı canı geçmiş. Gün doğarken ilk olarak bülbül varmış huzura. Bu yüzden en güzel sesi ona vermiş Hz. Süleyman. Sonra diğer kuşlar geliş sıralarına göre seslerini alıp gitmişler. Sonunda leylek de uyanıp huzura varmış varmasına ama Sultan Süleyman’ın elinde verebileceği bir ses kalmamış. Zavallı leylek ne yap-sın? Bükmüş boynunu. Sultan Süleyman onun bu haline üzölmüş, huzurdan eli boş dönmesine gönölü razı olmamış. “Dinleyn” demiş. Herkes kulak kabartmış. Bir marangozun işini yaparken çıkardığı takırtılardan başka ses duyulmuyormuş. “Bu da senin sesin olsun” demiş. İşte o gün bu gündür leylekler takırtıdayıp dururmuş.





## DÜĞÜN\*

**A**detlerimiz arasında üzerinde en ziyade durulacak düğünlerdir. Düğün denilince ilk önce göz önüne evlenme eğlencesi, nikâh şenliği gelir. Başka eğlencelere düğün denmesi buna benzediği için sonradan uydurulmuştur. Yoksa öteki eğlencelerin düğün ile hiç bir ilgisi yoktur. Yeni yürüyüşler Konya'nın eski düğünlerini unutturmaya başlamıştır. Eski zamanlarda türlü türlü evlenme düğünleri olurdu. Onlar hakkında incelemelerimi yazmadan önce (düğün) kelimesi üzerinde durmayı uygun buluyorum.

(Düğün) kelimesi (düğmek) kökündendir. (Düğmek); bağlamak, düğümlemek demektir. (düğün) Çağatayca ve Uygurca (düğüm) anlamında kullanılmıştır. Birçok kelimelerde (m) yerinde (n) söylenmekte ve bu iki harf yerlerini bazen yekdiğerine vermektedir. Bu tebadül Konya'nın dağ köylerinde daha ziyade görülüyor. Bozkır ve Hadim taraflarında mütekellim (m)'lerini halk tamamıyla (n) söylerler. (Gelmem) demezler (gelmen) derler. (Ben sana bunu söylemem) demezler (ben sana bunu söylemen) derler. Görülüyor ki dilimizde (m), (n) e ve (n), (m)e tebadül edebiliyor. Bundan anlaşılıyor ki düğüme eskiden (düğün) deniliyormuş. Dokuz yüz yıl önce yazılmış olan (*Divanü Lügati't-Türk*)te (tüğün) kelimesi bağlama manasına gelen (akd)e karşılık oluyor. Ondan daha önce yazıldığında hiç şüphe edilmeyen bir *Kur'an* tercümesinde (Felak) sureesindeki (akd) kelimesi (tüğünler) şeklinde Türkçeye çevriliyor. Arapçada (ukde) düğmek manasına olan (akd)

den alınmıştır. Bir nesneyi el ile bağlamaya (akd) denildiği gibi dil ile bir işi bağlamaya da (akd) derler. (Akd-i nikâh) gibi. (Akd-i bey'), (akd-i icare) de böyledir. Bizim de (akd) yerinde bağlamak kelimesini kullandığımız oluyor. Bir evlenme yahut bir alış, veriş işinde söz kesildikten sonra (filanın kızı filanın oğluna) akşamki toplantıda bağlanmış derler. Bu, söz kesilmiş (verdim, aldım) denilmiştir, demektir. Şimdi (düğün), (düğüm) ve (akd)in üçü de bir manaya geldiği çok iyi anlaşılmalıdır. Arapların (akide) ve (i'tikad) kelimelelerinin de bağlamak demek olan (akd) ile münasebeti vardır. İnsanların hak ve batıl bir şeye bağlanıp kalması (itikad) demek değil midir? Eskiden (düğün), (düğüm) manasına yani iki tarafın birbirine söz vermesi bağlanması manasına iken bugün eğlenceli, çalgılı toplantılara (düğün) denmesi sonradandır. Araplar nasıl (velime-i akd-i nikâh) derlerse bizde (evlenme bağlanması eğlencesi) diyebilmeliyiz. Onlar bazen (akd)i aradan kaldırarak (velime-i nikâh) derler. Bizde (düğün)ü terk ederler (evlenme eğlencesi) dediğimiz zaman (düğünün) eğlenti değil (bağlanma ve düğümleme) manasına geldiği kendi kendine meydana çıkmış olur. Anlayıp, dinlemeden birisi ortaya atılıp da buluşumuza itiraza kalkışmasın. (Düğün)ün (düğmek) mastarından alındığı çok açıktır. (Büyü=sıhr) yaparak düğüm yaparlar. Bunu da büyücüler en ziyade nikâh kıyılırken yaparlar. Eğer nikâh kıyılırken yani erkekle dişi birbirine bağlanırken birisi eline bir ip, yahut bir mendil alıp da bağlayıverir, düğümleyiverirse çok tehlikelidir. Er-

\*Bu yazı ilk defa Konya Halkevi'nin *Konya* dergisinin 10 (1937)'uncu sayısında yayımlanmıştır (s. 617-626).

keğin bağlanmasından, erkeklik duygusunun durmasından çok korkulur. Nikâh kıyma toplantılarında birisinin düşmanlık etmemesi için alâkadarlar içeriye, dışarıya fazlaca göz kulak olurlar. Hatta nikâh derneğinde bulunanlardan bu tehlikeyi unutmuş, bir eliyle diğer elinin bileğini tutmuş bulunursa büyüye, bağlanmaya itikat etmiş ve bağlanmış olanlar ona tehlikeyi hatırlatırlar ve ellerini birbirinden ayırırlar. İşte bu inanışın bir kelime ilgisinden ileri gelmekte olduğuna da inanmalıyız.<sup>(1)</sup>

(Düğün) kelimesinin (toy günü) yahut (tüy günü) bozması olduğunu söyleyen Şemseddin Sami Bey'le Ahmet Vefik Paşa bugün sağ olsalardı benim bulduğumu beğenerek hemen fikirlerinden dönerlerdi. (Toy günü) bozması olduğuna göre düğün günü herkes doya doya yerleşmiş. (Tüy günü) bozması olduğuna göre de o gün Türkler kuş tüyleriyle evlerini süslerlermiş. Bunun ikisinin de çürük olduğunu tekrarlamaya hacet yoktur.

Düğün eski zamanlarda Konya ve çevresinde kadınlar tarafından yapılan eğlentiye denirdi. Çünkü eğlenceye, sevinmeye, teselliye muhtaç olan kadınlardı. Erkekle kadın birbirine bağlanırken erkek bir hakka sahip olduğu halde çözülmek lâzım gelirse kadın bu haktan mahrum olurdu. Erkek istediği anda bu bağı koparabilir, kadını boşayabilirdi. Erkek için teessürü mucip olacak bir hadise yoktu. Kadının vaziyeti ise böyle değildi. Teselliye, eğlentiye muhtaç idi.

Konya'da kadınlar arasında düğün üç türlü olurdu: Sade düğün, tas açma düğünü, kına düğünü.

Sade düğün, evlenme gününden bir gün önce yahut o hafta içinde olur. Tas açma düğünü birinci sınıf aileler tarafından yapılırdı. Bunun günü muayyen değildi. Bazen evlenme haftası içinde bazen de on beş gün önce yapılmakta bir mahzur yoktu. Tas açma düğünü

yemekli olurdu. Misafirlerin getirdikleri bırakıntılar da herkesin şerefi nispetinde ağırca olurdu. Buna Tas açma denmesi ortaya o gün büyük bir tas konup herkes getirdiği para ve altını bu tasın içine bırakmasından dolayı idi.

Düğünlerin en ehemmiyetlisi ve en eskisi kına düğünüdür. Bunun ürerinde biraz fazla durmayı münasip buluyorum:

Kına, Türkçede kokulu bir ağaç yaprağının adıdır. Ele, saça, sakala yakıldığı zaman kırmızı bir renk verir. Eski zamanlara doğru çıkılırsa bu kelime de bir kırmızılık sezilir. Araplar (kani) kelimesini kırmızı manasında kullanmaktadırlar. Bizim de (dem) yerinde kullandığımız (kan) öyle değil midir?<sup>(2)</sup> kan da kırmızı renklidir. Kırmızı bizim milli rengimizdir. Bunun için kına ile gelin arasında renk itibarıyla de bir ilgi vardır. (Gelin) de kırmızı demektir. Konya'nın kırlarında yabani bir lüle vardır. Pek eski zamanlardan beri halk ona (gelincik) derler. Gelincik çiçekleri kan gibi kırmızı olur. Sonra (gelincik) denen küçük bir böcek vardır. Onunda rengi kırmızısıdır. Gelinin eline yakılan kınanın kırmızı demek olduğuna inanmak gerektiği gibi (gelin) kelimesinde de kırmızılık manasının mevcut olduğunu kabul etmek zaruridir.

Bizim kına dediğimiz ağaç yaprağına Şarki Anadolu'da (hına) derler. (k) nın (h) ile bazen yer değiştirdiği maldur. Bakmak, bahmak gibi. (Erzincan'dan, Kemah'tan / Yar gelir oynamahtan) türküsündeki (oynamah) kelimesinin aslı oynamak değil midir? İşte (kına) ile (hına) bir manayadır. Araplar buna bir (n) daha, yani bir şedde daha ilave ederek (hınna) derler. Bunun bizim Türkçedeki hakkı yoktur. Araplar dil işlerinde çok inatçıdırlar. Başka dillerden bir kelime aldıkları zaman ya onun bir harfini değiştirirler yahut o kelimeye bir harf ilave ederler yahut o kelimenin şeklini başka bir biçim

(1) Bu kelime benzeyişlerinin inanışlara tesir etmekte olduğuna dair Türkler arasında birçok örnekler vardır. Salı gününün fena gün olması sallanmak kelimesine benzeresindedir. O gün köklü bir işe girilirse sallanılır.

(2) Farsça (kan) manasına gelen (hûn) kelimesi de insanı biraz düşündürüyor. Eğer bu kelimedeki (hı) da (ka)dan çevrilmiş ise (kan) ile (hon) ne kadar birbirine yaklaşıyor?!

me sokarlar. İşte kına kelimesini de öyle yapmışlardır. Arapçada kırmızı manasına gelen (kani) kelimesini de (kına)dan alarak (hınna) şekline sokmuşlardır.

Kına düğünü kız evinde yapılır, oğlan evi kendi davetlilerini toplar, meşaleler yakarak toplu bir halde kız evine gelirler, kız evi tarafından karşılanırlar, kız evinde gece yarısına kadar eğlenirler. Kına düğününün ilk saatleri gülüp oynama ile, sevinç ve eğlence ile geçerse de son demlerinde düğün evine bir hüznün çöker. Kızı gözü gördüğünde gelin edeceğinden sevinen anası acaba güveyi ile geçinemeyecek mi, el evinde gülemeyecek mi gibi düşünceleriyle gözleri yaşarmaya başlar. Bunun için divan şairlerinden birisi:

*(Duhterin tezvic eden mader hem ağlar, hem güler)*

demıştır. En sonra ortaya kına çanağı getirilir, gelin kız da oraya gelir, önce ellerine, sonra ayaklarına kına yakılmaya ve bu sırada başına toplanan başka kızlar tarafından karşılıklı maniler okunmaya başlanır. Gelinin eline kına yakılmadan önce saçına tel sırma örülür. Gelin ile beraber gerek kız, gerek güveyi tarafından genç kızlar ve taze gelinler varsa masrafı güveyiden çıkmak şartıyla onlar da örünür. Tel örünme usulü ikidir: ya hamamda yahut kına gecesi gelinle birlikte örünürler. Geline teli örülür ve onu müteakip el ve ayaklarına kına konurken bir taraftan def çalınır, bir taraftan da gelinin ve anasının ağzından maniler okunur. Anası ağzından:

*Karşıda gördüm seni  
Gül ile derdim seni  
Gözüme inanmazken  
İllere verdim seni*

Kızın ağzından heyecan vermek için anasına, babasına, kardeşlerine hakir yollu:

*Bağa vardım yaslandım  
Yağmur yağdı ıslandım  
Ben anamın koynunda  
Şeker ile beslendim  
§  
Balı pekmez sanırdım*

*Gülü kokmaz sanırdım  
Pek sevdiğim anamı  
Söze bakmaz sanırdım*

§  
*Ak üzümün salkımı  
Felek aldı aklımı  
Anam beni büyüttün  
Helal eyle hakkını*

§  
*Gidiyorum elinizden  
Kurtulayım dilinizden  
Yeşilbaşlı ördek olsam  
İçmem gayri gölünüzden*

*Koyun gelir kuzu ile  
Ayağımın tozu ile  
Babam beni ile verdi  
İki düşman sözü ile*

Ve:  
*Kahve olduk tavamızda kavrıldık  
Duman olup bahçemizde savrıldık  
Bir çift iken çiftimizden ayrıldık  
Kardeşlerim ne acıdır ayrılık*

Bundan sonra komşu kızlarına hitaben:

*Geysi yuduğum ak taşlar  
Meyvesini yediğim ağaçlar  
Gidiyorum arkadaşlar  
Gidiyorum arkadaşlar*

Buna benzer daha türlü türlü maniler söylenerek tel örgüsü bitince ortaya kına çanağı konur. Gelin kız ağıt arasında anasını, kardeşini, hısımlarını ve akrabasını ve bütün komşu kadınlarını kucaklayarak hepsini hüngür hüngür ağlattıktan sonra kına yakılmaya başlanır. Kına konmadan önce avcının içine delikli ve sikkeli bir para sıkıştırılır. Etrafına toplanan kızlar bunu almaya, gelin de bunu vermemeye çalışır. Nihayet alınarak güveyiye gönderilir. Para kesesinin içine bereket parası olmak üzere dikilir. Kına yakılırken def çalınır ve türlü türlü türküler çalınır. Eğer arada kabiliyetli bir kadın varsa irticalen de hale uygun türküler yakılır. Basmakalıp kına türkülleri de vardır:

*Hani şu kızım anası  
Elinde mumlar yanası  
Karıldı işte kınası*



*Kızım kıman kutlu olsun  
Vardığın yer mutlu olsun*

§

*Cıla çaldığın duvarlar  
Geysi yıkadığın pınarlar  
Seni her gün anarlar  
Kızım kıman kutlu olsun  
Vardığın yer mutlu olsun*

§

*Küçük dayın atın yider  
Büyük dayın bile gider  
Anan neden keder eder  
Kızım kıman kutlu olsun  
Vardığın yer mutlu olsun*

Kına biter bitmez düğün de sona erer, herkes gözlerini silerek dağılır, giderler. Ağıt içinde sevincin ne demek olduğu bütün manasıyla kına gecesinde tecelli eder. Günleri ve şekilleri birbirinden ayrılan bu düğünlerde bazı eski âdetler vardır ki bunların her üç düğünle de ilgisi vardır.

Bunun birisi gelin dönmesidir. Düğün günü oğlan ve kız evine mensup kadınlar hava müsait ise bahçe ve hayatta, değilse salon yahut odada bir daire teşkil ederler. Oğlanın yakın akrabasından yenge ve görümcelerden mürekkep bir grup gelinin etek ve yeninden tutarak üç kez dönerler. Def çalınır, maniler okunurken bunların etrafını çeviren davetli kadınlar da alır göz ile seyrederek. Bu birlikte dönme ve yürümenin manaları vardır. Hicap içinde kalan gelini biraz açmak ve oğlan evine az çok yaklaştırmak, bir de gelinin duruşunda yürüyüşünde bir eksiği varsa onu da bu bahane ile kontrol yapmaktır.

Gelinin başına kaynana ve görümce tarafından bu sırada darı ile karışık para saçılması çok eski bir âdettir. Türklerin eski zamanlarda bereketine en ziyade inandıkları darıdır. Birisinin evlendiği söylenirse bizim Fatma'nın başına derler.

Gelinin başına darı iki yerde saçılır: Birisi böyle dönerken ötekisi de gelin güveyinin evine gelip de attan yahut arabadan inerken...

Dönerken saçı yapan kaynana ve

görümcedir. Attan inerken bu saçı hakkı doğrudan doğruya kapının önünde bekleyen güveyiye aittir. Çok bereketli itikat edilen bu saçıyı orada bulunanlar kapışırlar. Son zamanlarda darı yerine buğday saçılırdı.

Daha buna benzer türlü türlü maniler söylenerek herkes evine dağılır. Gelinin yanında yalnız yakınardan bazı genç kızlar kalır.

Bu üç düğünün adları ve aralarındaki ayrılıkları anlaşıldı. Daha birçok adetler vardır ki onlar bunun üçünde de behemehâl yerine getirilir. Mesela gelin döndürmek gibi. Hava müsait ise bahçeye yahut hayata çıkılır, değilse salonda yahut vaziyet müsait değilse düğün odasında kaynana, görümce ve daha güveyi tarafından kimler bulunuyorsa gelinle elele vererek yahut yeninden, eteğinden tutarak birlikte bir daire çevirirler. Üç kere dolaşırlar.

Bu düğünlerde kız evi ile oğlan evinin ayrı ayrı odalarda oturmaları uyulması gerekli adetlerdendir. Oğlan evi daima üstündür. En büyük saygı onlara ayrılır. Kız evi ev sahibi sayılır. Ayakta bile kalsa kimse darılmaz. Fakat oğlan evi omuz üzerinde taşınır. Düğünlerde oğlan evinin bırakıntısı ayrı, kız evinin bırakıntısı ayrı olur. Oğlan evinin bırakıntısını güveyinin anası ve kardeşi yahut analık işini üzerine alan akrabası yapar. Davetlilerin derecesi bırakıntısıyla belli olur. Kız evinde de bu murakabe nazarı dikkate alınır. Her iki evin bırakıntısı (hediyesi) toplu bir hâlde kızın anasına verilir. Kız güveyi ile nişanlanıp da bir engel dolayısıyla düğün ve nikâh işi tehhüre uğrar, araya da bayram ve kandil gibi kutlu günler girerse bazı âdetlere riayet çok önemlidir.<sup>(3)</sup>

(3) Konya ve havalisinde (Boşay)da katiyen nikâh ve düğün yapılmaz. Boşay (Zilkade) nikâh için en uğursuz bir aydır. Hiçbir akıl ve dine uymayan bu inanış bu çevrede derin bir iz bırakmıştır. Buna bilgini de bilmeyeni de, zengini de, züğürdü de boyun eğer İstitraden arz edeyim: Konya'da bir hocanın kızına nişan konur. Güveyi tarafı acele eder. Fakat araya boşay girer. Hoca bir türlü yola gelmez. Kızı vermez. Aradaki kadın: (Efendi, ben danıştım. Boşay'da hem nikâh kıyılır, hem de düğün yapılır. Hiç zararı yokmuş) der. Hoca hiddetle (Vaktiyle babam müsevvit, amcanı müftü idi. Ben Epeyce mürekkep yaladım. -raftaki kalın kitapları göstererek- şu kitapları da birer birer okudum. Boşayda nikâh kıyılmaz vesselam) demiştir.

Bu bayramlarda kız tarafından Dürü, oğlan tarafından da ağırlık göndermek zaruridir. Kurban bayramında kız evine kınalı bir koç yollamak güveyi için büyük bir şereftir. Bu dürü ve ağırlık usulüne en ziyade düğün arasında riayet olunur. Gelinin yakındığı kınadan bir parça alınarak o gece güveyinin evine yetiştirmek güveyinin de, arkadaşlarının da ondan bir miktar avuçlarının içine koymak Konya'da çoktan bırakılmış ve bu adet yalnız köylerde hasseten bazı Karaman köylerinde kalmıştır.

Kına gecesi sabahı erkenden kalkılır, eli işe yakışan bazı kadınlar erkenden gelin evine yapışır ve onu hasbeten bezemeye çalışır. Güzel gelinlerin bu kadınlara hiç ihtiyacı yoksa da biraz hor olan gelinler tarafından bu bezeyici kadınlara müracaat bile yapılır.

Kız iken nasıl olduğunu, gelin olduktan sonra nasıl olacağını öğrenmek için gelinin başına üşüşen bu kadınlar arasından alınarak başka bir odaya götürülen gelin, evinden ayrılmadan önce son bir resimden daha geçirilir. O da kuşak bağlamaktır. Babası, yoksa dayısı yahut amcası gelinin beline kuşak bağlar ve bu sırada kızına bir şey bağışlar. Bu bahşişin miktarını öğrenmek isteyen kadınların kulak kabartması çok heyecanlı olur. Eğer babasının bağı, bahçesi çok olursa kızına bunun birisini, yok bir bağı varsa bundan bir kısmını bağışlamakla kızına sevgisinin derecesini göstermiş olacağından bu hadise kadınlık âleminde çok önemli görülür. Geline babası kuşak kuşatırken güveyi de kendi evinde giydirilir, kuşak kuşatılır. Fakat gelini babası, güveyiyi de mahallenin hocası giydirir. Gelin babasından bir şey çekerken hoca da güveyiden kuşak bahası becerir.<sup>(4)</sup>

Gelinin güveyi evine gitmesi üç türlü olur. Eski zamanlarda yayan gidermiş. Mahalle kadınları toplanır, gelirler

ve alıp götürürlermiş. Bazı dağ köylerinde bu âdet bu gün de yaşamaktadır. İkincisi gelin atla giderdi. Elli yıla gelinceye kadar umum gelinler atla götürülürdü. Başına bir duvak ve üzerine boydan boya vücudunu kaplayan bir kırmızı çarşaf örtülerek ata bindirilir ve akrabasından birisi atın dizginini, ikisi de iki üzengisini tutarak götürürlerdi. Daha sonra bu âdet de kalkmış, araba ile gelin alması mutat olmuştur. Gelin almasına atla iştirak edenler behemehâl güveyi tarafı olacaktır. Eğer kız tarafından birisinin de canı ister de gelin alma kafilesine karışırsa yandığı gündür. Mahallesinden yahut ahbab ve akrabasından birisinin evlenmesi ve atla onun gelin almasına çıkılması gençler için bir murattı. Kız tarafı atla gelin almasına çıkamadığı için daima mahzundu. Güveyi tarafı ellerinde cirit değnekleriyle atlarını koşturarak ve kollarını kabartarak gelinin kapısı önünden geçerken gelinin genç komşuları mahrumiyetlerinden göğüs geçirirlerdi. Gelin tarafından birisi bunlara imrenir de gelin almasına karışırsa bu oğlan tarafının gözünden kaçmazdı. Güveyi mahallesinin delikanlıları yahut kanı deli ihtiyarları bu kız süvarisinin başına bir felâket getirirlerdi. Böylelerin başına sıcak su dökmek ve onu sımsıkı ıslatmak işten bile değildi. Bütün mahalle halkına kız evinden birisinin gelin almasına karıştığı yavaşa yayılırdı. En azdan karşılıklı on evin damına kuzu tencereleriyle sular çıkarılırdı. Öteki atlılar yolun ortasını alırlar, bunu kenara kenara sevk etmeye çalışırlardı. Ya bir evin penceresinden yahut damından kaynar suyu başına boşaltırlar ve onu âleme rüsva ederlerdi. Bu felâketin başına geleceğini çok iyi bildiği halde bu tehlikeli işe girişen deliler de eksik değildi. Gelin atlıları arasında giderken kaynatanın önüne ip çekmek ve bu ip ile ondan para çekmek gelin almasının icabından gibi idi. Bazı zengin gelin al malarında kelinin atı önünde kurban kesmek de çok eski âdetlerdendir. Kurban atın önüne kesilmek üzere yatırıldığı zaman gelinin eğilip de onu kaldırmasının ve atın boyundan aşırıp öteki yandan yine yere bırakmasının büyük bir kahramanlık

(4) Gelin tarafından gönderilen dürü: (Bohça içinde dürülü çamaşır demektir.) O sabah hoca tarafından açılır. Güveyiye giydirilir. Güveyi giydirmek mahalle imamlarına mahsustur. Zaten dürü bohçasının üstüne imam için de bir şey koymak âdettir. Hoca hem onu alır ve ilk önce koltuğunun altına sıkıştırır.

sayıldığıını ihtiyarlarımız söylerlerdi. Gelin, babası evinden ayrılınca arkasından ayna üstüne bolca su dökmek de Konya'da hâlâ unutulmayan âdetlerdendir. Gelinler yayan götürüldükleri zamanlarda birlikte giden kadınlar ve çocuklardan bazıları ellerinde içi su ile dolu birer ibrik almaları, bu suyu yollarda azar azar dökerek güveyi evine kadar ulaştırmaları ve orada tamamen boşaltmaları da eski zaman âdetlerinden olduğunu söylerlerdi.

Konya'da zengin gelin almalarında seğmen alayları hazırlamak da eski âdetlerdendi. Bu (seğmen) kelimesinin doğrusu (sekban)dır. Yeniçeri teşkilâtında bir ortaya verilen eski bir addır. (Bağban); (bağ bekleyen), (bağcı) anlamında olduğu gibi (sekban) da (köpek bekleyen), (köpekçi) demektir. Eskiden ordunun av köpeklerine bakan askerlere sekbanlar ve bunların kumandanlarına da sekbanbaşı derlerdi. Selçuk ve Karamanoğulları, hatta Osmanoğulları zamanında bile sekban kışlasının Sille'de bulunduğunu söylerler. Bunun için seğmen alayının seğmen kıyafetinin nasıl olduğunu Silleliler daha iyi bilirler. Birçok aileler nezdinde bugün de eski seğmen fistan ve saltaları korunmaktadır. Konya'da ne zaman zenginlerden birisinin düğünü olursa seğmen alayı Sille'den getirilir ve bunlar için büyük masraflar yapılırdı. Konya gelin almalarında kalkan ve cirrit oynamak da mutad idi. Hangi düğünün kalkanı çok olursa o düğün sahibinin itibarı büyük sayılırdı. Eğer aynı günde başka başka iki gelin alması karşılaşırsa iki taraf kalkancılarının müsabaka yapması da âdetti. Bazen bu yüzden kanlı hadiseler bile vukua gelirdi. Konya'da eskiden her ata binen cirrit oyununu da bilirdi. Kışla önünün eski adı Cirrit Meydanı idi. İlkbaharda orada at yarışı yapmaya ve değnek oyunlarına katılmaya herkes can atardı. İşte gelin almaya çıkan atlıların ellerinde cirrit değneği bulundurmaları da Konya'nın gelin alma âdetlerinden biri idi. Bir âdet de gelin inerken güveyi evinin eşliğinde bir kurban kesmekti. Gelinin kesilen bu kurban üzerinden atlaması da lâzım gelirdi. Gelin eve girdikten sonra ilk işi

kaynana ve kaynatanın evvela ayaklarını, sonra ellerini öpmek en gerekli bir işti. Görümce ile diğer akrabanın yalnız ellerini öpmek kâfi gelebilirdi. Zaten kaynana, kaynata, bir de görümce olursa o evde güveyinin hâkimiyeti yok demektir. Güya gelin güveyi için değil de bunlar için getirilmiş oluyordu. Eğer bu üç kişiden birisi gelini beğenmez, sevmezse güveyinin de beğenmemesi, sevmemesi lâzım gelirdi. Asıl içtimai emrazın en acı safhası bugünden itibaren bu tahakkümlerle başladı.

Gelinin uzun zaman ses saklaması da önemli bir âdetti. Gelin kocasının yanında kaynata ve kaynanasıyla konuşmazdı. Sorulan suallere karşı başını kaldırmak yahut önüne bakmakla cevap vermiş olurdu. Omzunu silmek de sorulan şeyi bilmemek demek ti. Bu ses saklamak usulünün aylarca devam ettiğini söylerler. Konya'nın dağ köylerinde bu âdetin yakın zamanlara kadar yaşadığını biz de biliriz. Bu baş sallama ve işaretlerle ifadelerden gülünç hadiseler doğmuş olduğu duyulmaktadır.

Gelinin gerdek gecesi âdetleri ayrıca bir kitap olur. Onu şimdilik bırakarak güveyi âdetlerini sıralarken yazmak daha uygun olacaktır.

Gelin girdiği günden itibaren güveyinin evinden kırk gün bir yere çıkmazdı. Buna eski kadınlar yasında (kırk beklemek) denirdi. Bu (kırk) kelimesi üzerinde biraz fazla durmak çok yerinde olacaktır. (kırk) sayısı yalnız Türklerde değil bütün milletler arasında belalı bir âdettir. Korkulu bir mana taşıyan bu sayı her işi durdurur, herkesi kendisine boyun eğdirir bir âfet gibidir. Birçok işler ve inanışlar üzerinde eski zamanlardan beri büyük izler bırakmış olan bu sayı en ziyade düğün âdetleri arasında kendisini gösterir. Düğünler; her başa gelen, her eve giren devamlı hadiselerden olduğu için bu korkunun kaynağını ararken Müslümanlıktan önceki karnlere kadar yükselmek gerekmektedir. (kırk) sayısının hayatta bir geçit düğümü olduğuna kimse itiraz edemez. Kırkı insanlara göre gençlik duygusunun kırılmaya başladığı bir çağdır. Kırkına basan bir adam kartal-

miş ve kocamış sayılır. Saçı dökülmüş, sakalı süt *gibi* olmuş bir ihtiyara: (Kaç yaşındasınız?) diye sormuşlar. (Otuz dokuz) demiş. (Altmış aştığınız yüzünüzden bellidir. Niçin doğrusunu söylemiyorsunuz?) dedikleri zaman ihtiyar: (Kocalığı sev miyorum. Kırkı aştıktan sonra elli ile altmış arasında ne fark vardır?) demiştir. İşte bu korkunç sayıdan gelinin gocunması gelin olduğu günden itibaren başlar. Hangi evde gerdeğe girmiş ise oradan kırk gün bir yere çıkamaz. Başkaca evlenen bir hanım da kırkını doldurmadıkça başkasının evine ayak basamaz. Eğer kırklı bir gelin başka bir kırklı gelinin evine bile girmiş olsa ötekinin canına kıymış olur ve oradan kovulur. Eğer bilmeyerek girmiş olursa bu iki gelinin öpüşmesi ve iğne değişmesiyle kırk basma korkusunun bir dereceye kadar önüne geçilebileceği umulur. Eğer böyle yapılmazsa ikisinin de ya bir hastalıkla, ya bir geçimsizlikle yahut başka bir fenalıkla karşılaşmalarından korkulur. Yeni doğuran bir kadının da bu sayıya saygı beslemesi gelinin korkusundan aşağı değildir. Bir de kırk bölmek vardır. Yeni gelin kırkı içinde bulunduğu evden ayrılmak zarureti karşısında kalırsa tabii kırkını bekleyemez. Yirmisinde hama gider, içine altın yahut gümüş konmuş bir kabir suyu ile yıkanır. Bu kırk sayısını gelin ve lohusa işlerinde göz önünde tutmak yalnız bizde değil Hıristiyanlarda, Musevilerde ve bütün Sami kavimlerde de vardır. Gelin, babası evinden ayrılacağı zaman her yapacağı işten önce onun bir kere su dökmesi ve su dökülmesine çok önem verilir. Eski zamanlarda Konya'da bir gelin bu temizliği ihmal etmiş de hem kendisinin hem de kendisini götürülenlerin başına neler gelmiştir?.. Konya'da Dere Boğazı'nda bir Kızlar Kayası vardır. Boğazın sağ yanından karşıya bakılırsa dağın yamacına muazzam kırk elli heykel rezdedilmiş zannolunur. Yağmur yağdıkça bu dik sırtlardan fazla süratle inen coşkun seller bu sahadaki kayaları aşındıra aşındıra arızalar meydana getirmiş, çelik bir kalemle oyulmuş, başlı, gövdeli insanların oraya sıralanmış gibi olduğunu zannettirmekte bu-

lunmuştur. Binlerce, belki yüz binlerce yıldan beri sellerin husule getirdiği bu intikal hadisesine halkın hocası da hacısı da hiç inanır mı? Vaktiyle Harmancıklı bir gelin Dereli bir güveyinin evine getiriliyormuş. Harmancık'taki babasının evinden ayrılırken nasılsa su dökmesini ihmal etmiş. Alayla o yamaç yere gelince sıkıntısını defetmek istemiş. Fakat Tanrı gelinin bu biçimsiz işine gazap eylemiş. Hem gelini hem de beraber gelenleri orada gördükleri gibi taş yapmış ve bu şekle sokmuş. Zaten Allah'ın en büyük gazabı iki değil midir? Birisi ateşte yakması, diğeri de taş yapması ve taş yağdırması. İşte Harmancıklı gelinin ve kendisini getirenlerin bu büyük suçundan dolayı başlarına bu büyük felâket gelmiştir. Bu hurafenin mücessem bir kahramanı olan Kızlar Kayası Dere Boğazı'nda hâlâ dimdikli dururken pek yerinde olan bu temizliği terk etmek hangi gelin kızın işine gelebilirKonya'da gelin düğünlerinde kadınların, kızların oynaması çok ayıptır. Bazı kızlardan hassaten Sille'den davetli olarak gelenlerin geline ve düğün evine bir cemile olmak üzere oynamaya kalkmaları iyi karşılanmazdı. Mevlevi dedelerinin devranını bile durdurmak isteyen Konya hocaları kadınların oynamalarına nasıl meydan verebilirdi?

Bir de Konya'da eskiden hamam düğünü vardı. Bu düğün kına gecesinden bir gün önce olurdu. Buna gelinin arkadaş ve yaştaşları çağırılırdı. Hamam düğününde kayda değer adetler arasında göbek taşının çevresinde çalgı ile üç defa dolanmak, kaynana ve görümce tarafından gelinin başına saçlar saçmak usulüne riayet edilirdi.

Düğünlerde saydığım bu eski âdetlerin çoğu bırakılmıştır. Şimdi koltuk günü, paça düğünü bidatleri ortaya çıkmış, araya danslar da girmiştir. Eskiden ayrı ayrı yapılan güveyi ve geliş düğünleri Cumhuriyet'in ilanından, Medeni Kanun'un tatbikinden sonra birleştirilmiş ve her yerde olduğu gibi Konya'da da bu ayrılığa son verilmiştir. Konya'daki erkek düğünlerini başka bir zamanda yazmayı münasip görüyoruz.